

Landskvinnekonferansen

Oslo 28. januar 1989

Med forbehold om endringer

SPERRET til 28.1.89 kl 0900

Statsminister

Gro Harlem Brundtland

(Rettet versjon)

POLITIKK FOR EN NY TID

De nærmeste månedene vil bli avgjørende for hvilke holdninger det er som sterkest vil få prege utviklingen i 90-årene. Hvilke verdier skal vi bygge samfunnsutviklingen på: Arbeiderbevegelsens eller høyresidens ?

Mye er opp til oss selv, vår evne og vilje til å se framover og til å trekke sammen for å nå nye mål. Nå må vi bruke tiden fram til september til å sikre et enda sterkere gjennomslag for vår politikk og våre verdier, slik at 90-årene blir mulighetenes tiår.

Det sosialdemokratiske svaret på krevende utfordringer må være å utløse nye krefter, skape mer og fordele bedre. Mange er i dag alt for mye opptatt av problemene. Enda viktigere er det å se på mulighetene og spørre: Hvorfor ikke ? Hvorfor ikke gjøre tingene på en annen og bedre måte ?

Vi skal alltid mobilisere nye ideer og tro på at det nytter å forandre.

Se på de utrolige forandringene vi har fått til i det internasjonale samfunn i de siste par år - la oss være med og bære ny ved til varmen, slik at dialogen og drivkraften for fornyelse - og for viktige, felles interesser kan fortsette. La oss også ta med oss at selv det som kan se umulig, ja utenkelig ut, kan lykkes.

Vår fantasi og vår evne til nytenkning kan sette grenser for vår evne til å forfølge viktige mål. Optimisme, besluttsomhet og pågangsmot er en utrolig menneskelig

drivkraft, ikke minst når det kan gi ringvirkninger til samspill mellom mennesker.

Pessimisme fører ikke verden fremover. Tiden løper aldri fra en politikk som tar sikte på å skape frihet og muligheter som alle får del i. Dette er en politisk oppgave og en politisk kamp som aldri tar slutt. Det er selve kjernen i sosialdemokratiet; en kamp for utfoldelsesmuligheter, i en kamp for frihet. Det gjelder ikke bare på det nasjonale plan, men også i det internasjonale samfunn.

Vi er inne i et valgår.

Igjen blirdet et valg om hvilke verdier som skal prege samfunnsutviklingen i 90-årene - sosialdemokratiets eller de konservatives ideer; Skal vi ha et samfunn preget av frihet og mangfold, sosial og økonomisk trygghet for alle? Eller skal vi ha et samfunn der den sterkestes frihet veier tyngre enn den svakestes trygghet?

I det meste av etterkrigstiden har våre verdier gjenspeilt seg i vår samfunnsutvikling. Det var arbeiderbevegelsen som fant fram til verktøyet da velferdsstaten skulle bygges. Våre verdier preget de institusjonene som ble bærebjelkene i velferdsstaten. Basis for vårt byggverk var fellesskap, solidaritet og likeverd. Gjennom kombinasjonen av verdier og konkrete virkemidler, skapte arbeiderbevegelsen løsningene.

Det norske samfunn har også hatt en annen erfaring; årene da vi opplevde flukten fra fellesskap og samfunn.

I ettetid kan vi være etterpåkloke og si at den gryende høyrebølgen burde vært et enda kraftigere varsko til hele arbeiderbevegelsen. Vi burde nok enda tidligere og enda bredere ha stilt spørsmålet: Var alt uten videre vellykket? Passet de etablerte løsningene som de gjorde den gangen vi kjempet de fram? Eller var det slik at noen av byggverkene hadde stivnet til og ble oppfattet som byråkratiske og

stivbente, og ikke som et verktøy for rettferdig fordeling, likeverd og solidaritet?.

Vi reiste en byråkratidebatt på 70-tallet, den preget ikke minst vårt langtidsprogram i 1981. Det fikk vi ikke mulighet for å følge opp!

Det var jo nettopp denne debatten vi så tok opp igjen i sin fulle bredde - gjennom Frihetsdebatten: Behovet for en stadig, og av og til radikal fornyelse.

La oss aldri glemme dette:

Drivkraften for at vi ønsker samfunnsmessige forandringer har alltid vært menneskenes behov.

Samfunnsendringene gir etterhvert nye dimensjoner også i fordelingspolitikken. Kjønnsskillet er fortsatt et viktig skille når det gjelder ulikhet i samfunnet. Forskjell mellom generasjoner er viktige skillelinjer.

Vi må stadig spørre hvem som i dag har det vanskeligst. De fleste småbarnsfamilier vil i en periode i livet ofte ha store hverdagsproblemer.

Samfunnet vårt er fortsatt ikke godt nok tilrettelagt for et helt annet familiemønster enn for bare 10-15 år siden. Nå ønsker både mor og far å være yrkesaktive - også mens barna er små.

Småskolen er også i utakt med samfunnsutviklingen. Vi kan ikke lenger ha en ordning der førsteklasingene sendes hjem til tomt hus etter tre timer på skolen.

Vi må finne nye løsninger. Derfor har vi gått inn i hverdagsproblemene og skapt ideen om heldagsskolen. Nettopp fordi den er svar på et hverdagsproblem, har forslaget vårt fått bred oppslutning.

I forslaget til nytt arbeidsprogram stiller vi "krav om innsats - for felles framtid". Det er faktisk blitt nødvendig å minne om den enkle sannhet at det er nødvendig med innsats fra hver og en av oss, hvis vi skal oppnå best mulig resultat. Det er nødvendig å minne om dette etter perioden hvor det var jappene som skapte trender og forbilder. Da det bredte seg en holdning om at det var mulig å komme lettvint til både raske fortjenester og godt betalte stillinger.

Men det er ikke mulig å låne seg til velstand. Velstand må vi jobbe for.

Nå har vi fått se at det er nødvendig med en ny holdning og en ny ånd i alle deler av samfunnet. Velferdssamfunnet er ikke et bord som er ferdig dekket en gang for alle, hvor vi bare kan forsyne oss. Vi må selv bidra til å skape de verdier vi trenger. Vi må alle ta et større ansvar for samfunnet og for den fremtid vi deler.

Det var nødvendig å stramme inn, fordi vi ikke kunne fortsette å bruke mer enn vi skapte. Det var ingen vei utenom - selv om noen nå forsøker å fortelle at vi kunne løst problemene uten at noen hadde merke noe som helst. Det eneste vi da hadde oppnådd var å skyve problemene foran oss, og kommet

inn i enda større problemer - med en høy og varig arbeidsledighet, slik vi har sett i andre industriland.

Men vi har ikke bare strammet inn, vi har også økt innsatsen for å legge grunnlaget for ny vekst. Vi har fornyet virkemidlene både i næringspolitikken og distriktpolitikken. Og gjennom den inntektspolitiske samarbeidet har vi brutt den alt for sterke kostnadsveksten vi har hatt i 80-åra.

Vi må stadig levendegjøre solidaritetens og fellesskapets ide, slik at vi kan utløse nye krefter for å møte de ny behov i hverdagen og de vi nå ser kommer. Det gjelder ikke minst omsorgen for syke, for barna, bistand og hjelp for våre eldre. Da trenger vi nærhet, samarbeid og samvirke i nærmiljøene. Da trenger vi å mobilisere vilje til fornyelse i hele samfunnet.

Hva ^{det} står ~~om~~ framover 90-årene ?

- Å fornye vår holdning til miljø- og ressursproblemene.
- Å fornye norsk næringsliv, så det kan møte en sterkere internasjonal konkurranse både her hjemme og ute.
- Å fornye styringsredskapene i den økonomiske politikken.
- Å fornye våre velferdsordninger for å sikre kvinnes rolle og muligheter, gjøre det lettere for foreldrene og barna.
- Å fornye skole og utdanning - for å stå rustet til nye krav og en ny tid.

Vi har stått overfor en liknende situasjon tidligere. Det var i mellomkrigstiden. Da var vi i stand til å gjøre en liknende jobb, og vi gjorde det på en måte som la grunnlaget for den sterke stilling sosialdemokratiet side har hatt.

Også den gang hadde vi indre debatt. Mange hevdet at det ikke kunne være partiets oppgave å lede samfunnet ut av en krise som de borgerlige hadde skapt. Men partiet valgte å gå løs på problemene. Derfor framsto vi som et nytt og handlekraftig alternativ. Det kom til å prege datidens unge resten av livet.

Det er ikke tilfeldig at det er de land hvor sosialdemokratiet har hatt avgjørende innflytelse som har greidd å møte den økonomiske krisen i 70- og 80-årene uten stor og langvarig arbeidsledighet og sosiale nedskjæringer.

Samarbeidet om inntektsoppgjøret i fjor vår ga ikke bare et nøkternt oppgjør. Det ga også et oppgjør med den beste sosiale profilen på mange, mange år. Rengjøringshjelpen fikk mer enn rådmannen, regnet i kroner. Samtidig som vi fikk rom for sosiale reformer fagbevegelsen lenge har kjempet for.

Husker dere hva vi fikk til ? :

- Lavere pensjonsalder for yrkesaktive,
- Lengere svangerskapspermisjon,
- Lavere boligrente for unge under 35 år og andre som lånte til sin første bolig,
- Inntektsavhengig tilbakebetaling av studielån.

Ved å bruke samarbeidet som virkemiddel har vi oppnådd mer enn vi kunne gjort på andre måter. Et gammelt redskap, som lønns- og prisstopp, som mange var inne på burde brukes, ville ikke gitt så gode resultater som de vi nå ser.

Samarbeidet om inntektspolitikken blir enda viktigere framover, når vi tar mål av oss til å greie omstillingen uten den arbeidsledigheten dette har skapt i andre land.

Det vi nå er aller mest opptatt av, er å hindre at den store arbeidsledigheten vi har fått de siste månedene skal få fotfeste.

La det være helt klart: Vi forsvarer ikke en arbeidsledighet, verken på 50 000 eller 70 000. Vi skal gjøre det som er nødvendig for å bekjempe den. Men det må ikke gjøres slik at det fører oss inn i nye problemer. For det vil være å tildekke ledighetsproblemet, ikke å løse det.

Vi må ikke glemme at den økonomiske snuoperasjonen vi har tatt fatt på er den største utfordringen vi har stått overfor siden årene etter krigen. Bare fallet i oljeprisene vinteren 1986 gjorde at Norge mistet 10% av sine inntekter. Det er en

inntektssvikt som er langt større enn noe annet vestlig industriland fikk etter oljeprissjokkene i 1973-74 og 1979 - og som bidro en arbeidsledighet på 10 % i mange land. En ledighet de ennå sliter med.

Det er en slik utvikling det var så viktig for Arbeiderpartiet å unngå også her hos oss. Hvis vi ikke hadde vist vilje til å angripe problemene og lagt om kursen, ville vi i stedet bli tvunget inn i en dramatisk tilstrammingspolitikk. Da ville også vi kommet inn i en lang periode med stagnasjon og stor ledighet.

Det ville ikke være mulig å komme gjennom denne økonomiske snuoperasjonen uten endringer på arbeidsmarkedet.

Det ble i 80-årene skapt 60 000 nye arbeidsplasser i varehandelen og 60 000 i finansierings- og eiendomsvirksomhet. Det var arbeidsplasser det ikke var varig grunnlag for. Mange av dem ble skapt under den uforsvalige utlåns- og forbruksveksten, da alt for mange kastet seg på karusellen uten en realistisk vurdering av framtidsutsiktene. Behovet for omstilling og mulighetene for rasjonalisering i disse virksomhetene har vist seg enda større enn ventet.

I tillegg hadde vi en kunstig høy byggeboom. Varehus og luksusleiligheter det nå ikke er behov for, vokste opp.

Derfor kan vi ikke gjøre som Høyre gjorde i 1984-85 - løse problemene på arbeidsmarkedet ganske enkelt ved å øke etterspørselen og det private forbruket. Da skusler vi bort det vi har vunnet. Det ville være å skyve problemene foran oss. Vi må gjennomføre omstillingsprosessen, slik at vi får trygge jobber. For det er bare slik vi skaper grunnlag for ny vekst, en som er bærekraftig - både miljømessig og økonomisk.

Vi står nå bedre rustet til å møte problemene på arbeidsmarkedet enn vi ville ha gjort, hvis vi ikke hadde lagt om kursen.

Situasjonen på arbeidsmarkedet har utviklet seg enda vanskeligere enn det var grunn til å regne med da budsjettet for 1989 ble behandlet i fjor høst. Vi må være forberedt på

ubehagelige nyheter, når ledighetstallene for januar blir kjent til uken.

Vi vil møte denne utviklingen med aktiv handling. Regjeringen vil forelå en ekstraordinær økning av utlånene i Husbanken, sette igang vedlikeholdsarbeider på statlige bygg og forsere byggeprosjekter, og vi vil trappe opp sysselsettingstiltakene med ytterligere 8-10 000 plasser. Det siste vil i all hovedsak skje gjennom et nytt opplegg, "Arbeid for trygd", som nå er klart. I tillegg vurderer vi å forsere oppstartingen av arbeidene med OL-anlegg på Lillehammer og ta inn flere rekrutter i Forsvaret.

I løpet av februar vil Regjeringen også foreta en gjennomgang av situasjonen i kommuner og fylker og vurdere behovet for tiltak, spesielt i forhold til situasjonen innen helsesektoren.

Slik skal vi bekjempe den stigende arbeidsledigheten på kort sikt. Samtidig må vi fortsette arbeidet med å rydde opp i økonomien. Vi holder fast på hovedlinjene i den økonomiske politikken, slik at vi fortsatt kan redusere kostnadsveksten og sikre et trygt grunnlag for full sysselsetting og velferd i framtida.

Det er nå skapt grunnlag for større satsing på områder av særlig betydning for sysselsettingen og framtidige vekstmuligheter. Norges Banks renter er de siste månedene allerede redusert i flere trinn, og mulighetene for ytterligere rentereduksjoner blir vurdert løpende i Norges Bank og Finansdepartementet ut fra situasjonen på valutamarkedet, rentene i andre land og situasjonen i Norge.

Arbeidsmarkedstiltakene er verken å skjule ledighet eller oppbevare ledige. Halvpartene av tiltakene er skolering og kvalifisering for et fremtidsrettet arbeidsmarked. Tiltakene skal bygge bro mellom fortidas og framtidas arbeidsplasser.

Forrige gang vi hadde mange på tiltak, i 1984, var det bare 11% av tiltakene som var opplæring. Kritikken fra Høyre om at tiltakene er et forsøk på å skjule ledigheten, er meningsløs.

Regjeringen vil foreslå et nytt sysselsettingstiltak - "arbeid for trygd". Dette skal settes inn i alle fylker og vil gi både kommuner og andre mulighet til å skape arbeidsoppgaver og løse oppgaver som ellers ikke ville bli løst.

"Arbeid for trygd" skal først og fremst settes inn for arbeidsledige over 25 år som har rett til ledighetstrygd. De som sysselsettes gjennom dette skal bruke 80 pst av tiden i jobb og 20 pst, f.eks. en dag i uken, til jobbsøking og opplæring. Lønnen skal være på 8000 kroner måneden, uavhengig av arbeidsoppgave og dekkes av staten. Det er nesten 2 000 kroner pr måned mer en gjennomsnittlig dagpengeutbetaling for helt ledige.

Arbeidsgiverne får dessuten et driftstilskudd på inntil 4 200 kroner pr månedsverk, men må selv dekke de sosiale kostnadene.

Det er en forutsetning at arbeidsoppgavene må være ekstraordinære og ikke fortrenge ordinært ansatte. Tiltakplassene skal opprettes i samarbeid mellom arbeidsgivere og arbeidstakernes organisasjoner. Det er lagt opp til at stat, kommuner, fylker og ideelle organisasjoner kan være arbeidsgiver, men vi vil også vurdere om dette tiltaket kan benyttes i private bedrifter.

Opplegget vil først bli satt i verk i kommuner og fylker, der vi vet mange har utarbeidet beredskapsplaner. Jeg vil legge til at det har vært, i denne saken, kontakt mellom kommunalministeren og LO, YS, AF og Kommunenes Sentralforbund.

Med dette nye tiltaket og den forserte aktiviteten vi elles legger opp til i arbeidsmarkedstiltakene, regner vi med at det skjer en opptrapping av tiltakene med om lag 8-10 000 personer på sen vinteren. Mesteparten av dette vil komme innenfor "arbeid for trygd", men det vil også bli gitt rom for en opptrapping av andre former for arbeidsmarkedstiltak.

I tillegg vil vi skaffe oss muligheter for en ytterligere opptrapping av arbeidsmarkedstiltakene i 2. halvår med om lag 6 000. Alt dette innebærer en betydelig øking i beredskapsbevilgningen som vi vil fremme forslag om overfor Stortinget.

For de unge vil vi sette inn særskilte tiltak for unge som blir ledige. Arbeidsledighet er ille for alle som rammes. Men aller verst er det at unge mennesker ikke får sjansen på arbeidsmarkedet.

Vi har programfestet en egen lov som skal sikre unge under 20 år et tilbud om skoleplass eller arbeidsplass. Vi foreslo en slik lov høsten 1985, men ble nedstemt av det borgerlige flertallet i Stortinget.

Det betyr ikke at vi gir opp. Det arbeides nå med dette igjen for bedre å sikre ungdom utdanning eller en kombinasjon av utdanning og arbeid.

Det har den siste tiden vært en betydelig nedgang i byggeaktiviteten, også når det gjelder boligbyggingen. For å motvirke dette vil vi foreslå en betydelig øking i invilgningsrammene i Husbanken. Dette blir et krafttak for å motvirke arbeidsledighet i bygge- og anleggsbransjen og samtidig kutte køen i Husbanken.

Vi vil foreslå en øking av rammene til den subsidierte Husbank I- ordningen som tilsværer flere tusen flere boliger. Hele denne ekstraordinære økingen vil bli benyttet i 1. halvår 1989. For å komme raskt i gang, har Regjeringen allerede vedtatt at hele 75 pst av den gjeldende Husbank-rammen for 1989 kan benyttes i 1. halvår, og at en større del av rammen for 1. halvår invilges tidlig på vinteren. Den ekstra rammen vil så kunne brukes til høsten.

I sammenheng med dette vil vi også fremme forslag for Stortinget om en økt ramme i Landbruksbanken og en økt ramme for utlån til utbedring i forbindelse med byfornyelse.

I tillegg setter vi i gang omfattende ekstraordinære vedlikeholdsarbeider på statlige bygg, og en forsering av igangsetting av byggeprosjekter. Vi legger opp til en ekstraordinær satsing på dette området med et omfang som vil gi en sysselsettingseffekt på omkring 1 500 årsverk i tillegg til ringvirkningene.

Vi arbeider også med en rekke andre prosjekter som vil gi en gunstig sysselsettingseffekt i tiden som kommer. Det gjelder bl.a. mulighetene for å forsere prosjekter i forbindelse med Lillehammer-OL, og ytterligere inntak av rekrutter i Forsvaret i 1990.

Regjeringen arbeider etter den tidsplan at forslag om bevilgninger til disse tiltakene legges fram i en proposisjon for Stortinget i månedsskiftet februar-mars. Vi vil imidlertid legge stor vekt på at det konkrete arbeide på disse områdene ikke forsinkes av den tid det tar å få fattet de nødvendige vedtak i Stortinget. På en del områder har Regjeringen fullmakter, i de vedtak Stortinget allerede har fattet, til å forsere innsatsen. Den fullmakten vil vi benytte.

Mange spør: Hvilke jobber er det vi skal kvalifisere de arbeidsledige til ?

Vi skal øke eksporten og få større bredde i de konkurranseutsatte næringene. Det er bare slik vi kan få skikk på økonomien. Dette vil i seg selv gi økt sysselsetting. Men fortsatt vil de fleste nye arbeidsplassene måtte komme i tjenesteytende næringer, både i privat og offentlig sektor.

Enkelt sagt så skal eksporten tjene de pengene vi trenger for å sysselsette tilstrekkelig mange til å løse oppgavene i skole og helsevesen, barnehager og eldreomsorg - og i privat tjenesteyting.

Arbeid for alle blir en enda mer krevende utfordring i årene framover, også fordi det internasjonale samfunn er i forandring. Vi er sterkere utsatt for påvirkning av det som skjer i verden rundt oss enn tidligere. Mulighetene for å skjerme seg mot virkningene i et land som vårt blir stadig mindre. Forsøker vi å holde andre ute, blir vi selv stengt inne.

De forandringene som har størst virkning for oss er det som nå skjer i EF. Vi ser klart konturene av et mer dynamisk EF. Det er mer optimisme og besluttosomhet omkring Europas fremtid. Vi ser et EF som i stadig større grad velger fellesskapsløsninger som svar på sine felles utfordringer. Utfordringer som også berører oss.

Utviklingen i EF berører oss på så mange områder og i så stor grad at vi må stå sammen om en aktiv og målrettet norsk innsats. Det er dette vi nå må bruke kreftene på de neste årene, og ikke sette dem inn i en ny medlemskapstrid. Vi satser på EFTA og på et samarbeid med EF, som har fått nye impulser i siste uke gjennom utspillet fra presidenten i EF - Jaques Delors. Vi følger nå opp dette i et samspill mellom EFTA-landene iog i nær kontakt også med Delors selv, som jeg hadde møte med i går kveld.

Jeg tror det som skjer i Europa i årene framover vil bli sterkere preget av en debatt om verdier. Her har sosialdemokratiet mye å tilføre. De sosialdemokratiske partiene i Europa har de siste årene ført en mer aktiv debatt om de europeiske spørsmålene, også ut fra disse perspektivene. Vi trenger en sterkere basis for de verdier som i dag preger de nordiske samfunn.

Med i perspektivet om et nytt og mer dynamisk Europa, hører også de forandringer som skjer i Øst-Europa, inspirert av de store endringene i Sovjetunionen.

*

Vi står overfor krevende oppgaver. Men de er samtidig utfordrende. De kaller på de beste tradisjoner i arbeiderbevegelsen: Evnen til samfunnskritikk og vilje til reformer.

Det finnes ideologier som tror blindt på statsdirigering og detaljregulering av all økonomisk aktivitet. Land som har valgt den veien, erfarer at den har avgjørende mangler. Den makter ikke å utløse enkeltmenneskets innsatsvilje, fantasi og skaperkraft. Det gir et stivt og gammeldags samfunn. Det er en slik linje Gorbatsjov nå forsøker å komme bort fra i Sovjet.

På den annen side er det de som sverger til markedet som det viktigste styringsmiddel. Men vi vet det ikke nytter å satse ensidig på den linjen. Det kan gi økonomisk vekst, men har ikke greid å fordele den rettferdig. I mange av landene som har satset på en slik politikk, er det stor arbeidsledighet og store sosiale forskjeller.

Derfor avviser vi høyresidens politikk, mer liberalisme og mindre styring. Mer skattelettelse til de som tjener mest.

Sosialdemokratiet har valgt den tredje vei. Vårt mål er å gi flest mulig anledning til ta vare på seg selv og andre gjennom egen innsats og felles rettigheter. Gjennom fellesskapsløsninger vil vi sikre alle tilgang til utdanning, bolig og helse. Gjennom politisk styring vil vi bidra til å utløse krefter, skape verdier og sikre en rettferdig fordeling.

Vi avviser slett ikke markedet som et egnet styringsmiddel, men overser heller ikke at det har sine klare begrensninger. Det er viktig at vi aktivt leter etter hvor det er markedet fungerer, og ikke er undergravd av monopoler. Ofte kan det være nødvendig med styring for å få markedet til å fungere igjen, slik vi har gjort overfor bankvesenet, hvor vi har gjort det lettere å bytte bank slik at konkurransen øker. Det er en tung prosess, men det hjelper.

Som Magne Nærø skriver i *Aktuelt Perspektiv*: "Vi må fastslå at vår politikk ikke er dogmer, men reformer".

Et samfunn er aldri noe status quo. Det har alltid vært og vil alltid være i forandring. Enhver tidsepoke stiller sine spesielle krav. Internasjonale forhold endrer våre rammebetingelser. Teknologien forandrer seg. Næringslivets struktur forandrer seg. Familiemønsteret forandrer seg.

Med forandring oppstår nye situasjoner som krever nye svar. Vi må ikke bli vanetenkere og tro at alle institusjoner og løsninger som vi valgte for 20 eller 10 år siden, har livskraft og mening i dag. Vi må være bevisst samfunnskritiske hele veien.

Diskusjonen om styringsredskapene har vi alltid vært opptatt av. Mange synes i dag f.eks. å glemme at allerede i det langtidsprogram vår regjering la fram i 1981 - pekte vi på behovet for å utløse de muligheter som ligger i samvirkeløsningene. I nærmiljøet, i organisasjonene eller på arbeidsplassene. Vi ønsket en oppmykning av åpningstider i varehandel, skoler og barnehager. Vi ville skape større mulighet for fleksible arbeidstidsordninger.

Vi satte disse spørsmålene på dagsorden allerede den gang - spørsmål som vi har tatt opp igjen og drøftet på nytt i Frihetsdebatten.

Vi husker godt debatten om barnehageutbyggingen på Landskvinnekonferansen for to år siden. Noen av dere gikk inn for at foreldre, naboer, borettslag eller bedrifter kan bygge og drive barnehager. Noen gikk imot og hevdet at dette var høyre-politikk. I dag er det en langt bredere forståelse for at dette er å bygge videre på samvirketanken, å utløse krefter i fellesskap slik arbeiderbevegelsen har stått for i alle år.

Vi må ikke stirre oss blinde på at alt som ikke er hundre prosent offentlig, er ubrukelig. La oss heller spørre oss om hvordan sosialdemokratiet kan utløse krefter gjennom fellestiltak, samvirkeløsninger - gjennom det vi kaller "den tredje sektor".

Oppfatter man det som høyredreining, kutter man i virkeligheten over arbeiderbevegelsens tradisjoner. Da har man glemt vår historie. Den har aldri gått ut på at alle viktige utfordringer og oppgaver skal løses av statlige organer og statlige ansatte.

Å samle seg, organisere seg, ta opp problemene, gjøre noe med dem - i fellesskap og i samvirke - har vært en viktig del av vår historie.

Barnehageplass er fortsatt et virkelig knapphetsgode. For de mange tusen foreldre som hver dag strever for å finne løsninger gjennom tilsynsordninger hos private ville det være vanskelig å forstå om arbeiderbevegelsen stilte seg mest solidarisk med dem som allerede har fått et gode. Vi må

føle et like stort ansvar for alle de barna som i dag er uten barnehageplass.

I løpet av knapt tre år med regjeringsansvar har vi klart å få en ny fart i barnehageutbyggingen. Utbyggingtakten er fordoblet. I fjor ble det bygget 8 000 nye plasser. Og vi har satt oss høye mål: Alle barn skal ha tilbud om barnehageplass rundt århundreskiftet. Vi har også reist målet om en utvidelse av snagerkapspermisjonen til ett år, et nytt tilbud for 6-åringene og utvidet skoledag i småskolen. Det er reformer som peker mot en ny tid.

Skal vi klare det, må vi også være villige til å gå nye veier og utløse nye krefter - og vi må beholde regjeringsansvaret etter september.

For å få ytterligere fart på barnehageutbyggingen foreslår vi nå også å forenkle saksbehandlingen og la kommunene få ansvaret for å godkjenne både sine egne og de private barnehager. Og vi skal sette en tidsfrist for behandlingen av sønkadene om nye barnehager i de kommunale organene, for å hindre at det blir en flaskehals som bare tapper krefter.

Vi forenkler arealkravene, og gjør dem veiledende.

Førskolelærernes leder har reagert negativt på disse forslagene, men jeg har møtt flere førskolelærere som er opptatt av nettopp de tanker og ideer vi nå har satt ut i livet. Vi må aldri glemme hva som i dag er alternativet for flertallet av foreldrene og barna: Ordninger som er dårligere.

*

Evnen til å tenke nytt og utradisjonelt vil også være avgjørende for den omsorgen og tryggheten vi kan gi de mange eldre i årene framover. Det blir flere eldre og det blir atskillig flere av de eldste eldre. Men det vil også være mange av de eldre som er friske, som har mye og gi og som må ha rett til en aktiv alderdom.

Blant dem som fyller 80 år innen år 2000 er syv av 10 kvinner, og de aller fleste enker. Og vi vet at det er døtre og svigerdøtre som har stått og står for det aller meste av den uformelle eldreomsorgen. Eldresak blir derfor også kvinnesak.

Vi kan ikke klare oss uten ^{den}uformelle omsorgen. Det handler også om samhold og fellesskap mellom mennesker, om å ta ansvar for seg og sine. Men dette må kunne skjed på en måten som lar seg kombinere med det nye familiemønsteret. Derfor må eldreomsorgen utformes slik at den bygger opp under mulighetene for familieomsorg. Det vil også være avgjørende også for kvinners livsløp og forventninger det stilles til familieomsorgen.

Vår utfordring blir å tenke nytt og utradisjonelt, bygge på de gode erfaringer vi har med åpen omsorg, hjemmesykepleien og hjemmehjelpsordningen, eldreboliger og eldreentra.

Vi vet at behovet for offentlige tiltak vil øke. Men vi vet også vi gjennom tiltak i den åpne omsorgen bidrar til at flere kan klare seg lenger i eget hjem.

Vi er på rett vei når vi bygger ut den åpne omsorgen og vi må da se på alle behovene de eldre vil ha for hjelp og en håndsrøking. Det gjelder ikke bare medisinsk hjelp, men også hjelp til vasking, matlaging, handling og snømåking. Og ofte sosial kontakt.

Hvorfor ikke kombinere noen av tjenestene i hjemmesykepleien med tjenester i hjemmehjelpen - la de samvirkende krefter få vokse fram? Kanskje kan sykepleiere og hjelpepleiere i morgendagens hjemmepleie benyttes som veiledere, til opplæring og tilsyn. Det er ikke nødvendigvis slik at eldre har daglig behov for medisinsk hjelp, men kanskje må de ha hjelp til å vaske og kle seg.

En nyorganisering av eldreomsorgen vil utløse nye krefter. De vil gi en tryggere hverdag for flere. Også dette krever vilje og evne til å tenke utradisjonelt og over profesjongrensene. En nyorientering kan gi fleksible og gode løsninger når vaktlister skal settes opp.

Behovet for varierte omsorgsoppgaver vil øke. Vi kan ikke tenke oss yrkesgrupper som skal ha enerett på de nye omsorgsoppgavene. I 1946 var det 30 personellgrupper i helsetjenesten. I dag er det 100. Forsker Dag Hofoss hevder det vil være 170 yrkesgrupper i helse- og sosialsektoren i år 2015 med nåværende utvikling. Vi trenger samarbeid, ikke profesjonskamp innen helsesektoren.

La oss heller ikke overse de eldre selv. Mange av dem har mye og gi - og de vil gjerne være med.

I Fredrikstad har pensjonistene gått foran med et prosjekt som kan være et eksempel for andre. Her finner vi Europas eneste arbeidsformidling for pensjonister. Ideen går ut på å kople sammen pensjonister i et samarbeid til gjensidig nytte. Hvis en eldre mann eller kvinne trenger hjelp til snekring, får de en annen pensjonist til å bidra med kyndig hjelp.

Gjennom nytenkning og modernisering, og ved økt styring gjennom offentlig økonomisk stimulering, kan vi på denne måten utløse nye krefter og skape bedre muligheter både for barna, for de eldre og for kvinnene. Det er politikk som peker fram mot en ny tid.

Er ikke dette resultater som teller? Vi har klart å stoppe en utvikling som, for å si det forsiktig, gikk i revers, for så å snu den til positive resultater.

*

Kvinnebevegelsen har satt miljøpolitikken i sentrum. Det er helt nødvendig.

Det vi nå får innsikt i av sammenhengene mellom miljø og utviklingen må forandre vår måte å tenke på. Det er i virkeligheten så revolusjonerende at det best kan sammenliknes med den betydning de store oppdagelsene fikk for datidens verdensbilde. Fra nå av må utviklingen gis en ny dimensjon. Hensynet til miljøet må stå langt mer sentralt i alle aktiviteter

- i politikk og næringsliv, i organisasjoner, ja - hos hver enkelt av oss.

Fortsetter utviklingen som nå, kan 1990-årene bli ti-året da vi taper kampen for det globale miljø. Derfor må vi snu utviklingen og vinne kampen om fremtiden. For det er dette det dreier seg om.

Miljøpolitikken viser bedre enn noe annet område hvor nødvendig det å kombinere politisk styring og forpliktende internasjonalt samarbeide med en innsats og holdning fra hver enkelt av oss. Miljøvern er et klassisk eksempel på at hvis alle gjør som de ønsker, får ingen det som de vil.

Det er mange som har pekt på konsekvensene av å overse miljøproblemene. Sterkest inntrykk gjorde kanskje Maldivenes president i FNs Generalforsamling i fjor, da FN drøftet rapporten fra Verdenskommisjonen. Det høyeste punktet på Maldivene er 2 meter og 40 cm over havflaten. Hvis havene stiger slik vitenskapsmennene har advart de vil gjøre, hvis vi ikke stanser oppvarmingen av atmosfæren - ja, da står Maldivene i fare for å forsvinne i havet.

Det forteller mer enn mye annet om de utfordringer vi står overfor. Utfordringer vi bare kan møte i fellesskap.

Det er utfordringer som gjør at miljøpolitikken må stå helt sentralt på den politiske dagsorden.

Derfor skal vi være glade for at miljøpolitikken her hjemme synes å ha blitt politisk felleseie. Partiene kappes nesten om å være mest miljøvennlige. Men det er jo litt påfallende at de partiene som hadde muligheten til å vise sin miljøprofil i praksis - den gang vi hadde god økonomi og de hadde muligheten - benyttet den til å redusere bevilgningene og svekke lovverket. Det gjorde at vi tapte verdifull tid og har fått mer å ta igjen.

Hva er det vi har gjort ?

- Miljøvernbudsjettets samlede budsjett er 60% høyere i år enn da vi overtok.

- De særlige tiltakene mot forurensning er økt med 120 %. Under den borgerlige regjeringen ble dette reduisert med 30%.

- Rammen for tilskudd til kommunale kloakkanlegg og spesialavfallssystemer er økt med 200 %. Dette reduerte den borgerlige regjeringen med 21 %.

Vi kan gjøre listene lengre. Likevel sier Arne Fjørtoft at han velger Høyre fordi han mener Arbeiderpartiet har sviktet i miljøpolitikken!

Det viktigste som er skjedd de siste par årene, er tross alt likevel at det er i ferd med å feste seg en ny holdning til miljøspørsmålene. Flere forstår alvoret og ser at dette er et ansvar ingen kan skyve fra seg. Hensynet til miljøet kan ikke settes til side - enten vi sitter i bedriftenes styrerom, i fagforeningene, i politiske organer, frivillige organisasjoner - eller vi som handler som forbrukere og trafikkanter.

Det er ingen grunn til å legge skjul på at vi står overfor store interessekonflikter og mange vanskelige avveininger. Sterke økonomiske interesser vil bli utfordret til å tenke nytt. Det er også nødvendig med tiltak som berører oss alle, for eksempel i forhold til den forurensning trafikken representerer. Det blir krevende, politisk, økonomisk og holdningsmessig.

Men i miljøpolitikken må vi handle lokalt i et globalt perspektiv. Dette er et område hvor alle bidrag er nødvendige, fordi de fleste miljøbelastninger er summen av de mange små utslippene og de manges handlinger.

Dermed er også forandringer summen av enkeltmenneskers handlinger. Enten det gjelder katalysator på din egen bil, ditt valg av transportmiddel, eller store lands energipolitikk. Vi er alle deltakere i et system som er uten grenser. Det står om vår evne til å innta felles holdninger til felles problemer. Vår fantasi og handlekraft står på prøve.

Kvinnebevegelsen har valgt nettopp den profilen i miljøengasjementet. Dere vil fra prat til praksis. Gjennom "Miljø for livet" bevisstgjør og oppfordrer dere til handling. Dere har brakt bevisstheten om miljøtrusselen inn i folks hverdag og rettet blikket spesielt mot forbrukerne. Det er en god kombinasjon. Samtidig kan det gjenreise forbrukerpolitikken som den fanesak den bør være i arbeiderbevegelsen.

Jeg synes det er flott at kvinnebevegelsens "miljøkokebok" brukes flittig av Arbeiderpartiets lokallag og fylkesparti. Vår miljøprofil og -satsning skal vises i nærmiljøene. Regjeringen skal følge opp nasjonalt og internasjonalt.

Forbrukerministeren har varslet at vi nå vil få en mer miljøvennlig forbrukerpolitikk. I løpet av våren legger vi fram en forbrukermelding, der dette får en sentral plass. Og som Einfrid har uttalt - forbrukerspørsmål må knyttes nærmere til miljøspørsmål og som et forsøk vil lokale forbrukernemnder legges inn under miljøutvalg i kommuner der slike utvalg er opprettet.

Vi vil gjøre det lettere å være en miljøbevisst forbruker. Et hjelpemiddel her er miljømerking av varene.

Dette er et tiltak som i den store sammenheng kan synes lite. Men det gir de rette signalene og er med å skape nye muligheter for en sterkere miljøbevissthet. Både hos den enkelte som forbruker og hos produsentene. Velger folk miljømerkede varer, må flere produsenter legge større vekt på miljøhensynene.

Det skal utarbeides spesielle retningslinjer for hver enkelt produktgruppe og ordningen skal iverksettes trinnvis. Slik kommer vi fort i gang og kan bygge den gradvis ut.

Vi tenker oss at en offentlig stiftelse med et bredt sammensatt råd og styre skal stå for vurdering og merkingen.

Avslutning

Sosialdemokratiet er en reformistisk bevegelse. "Den langsomme revolusjonen", kallte Arbeiderbladets tidligere redaktør, Olav Larssen omdannelsen av Norge fra fattigsamfunn til velferdssamfunn.

Vi blir ofte utålmodige når ting tar tid. Men vi må være klar over at i et komplisert samfunn, er det ofte nødvendig å bruke tid for å oppnå resultater. Ofte er det nødvendig å ha "revolusjonær tålmodighet".

Ta rentefradraget som eksempel. Når vi har et system som praktisk talt alle har basert seg på, også når det gjelder nødvendigheter som bolig og studielån, er det ikke mulig å foreta for raske forandringer. Vi må bruke tid, slik at vi ikke får helt utilsiktede virkninger. Det betyr slett ikke at ting må være som de er, men vi må ha tålmodighet til de skrittvisse forandringene. Da får vi også lettere folk med oss.

Nettopp derfor er det så viktig hvem som sitter med styringsansvaret. Mister vi det, mister vi også store muligheter til å fullføre de reformene vi arbeider med. Og vi mister mulighetene til å komme videre. Hvordan skal vi ellers få gjennomført ett års svangerskapspermisjon, heldagsskolen og få gjennomført fornyelsen av boligpolitikken ?

Regjeringsansvaret ga oss muligheten til å få utviklingen inn i et nytt og bedre spor. Vi fikk stanset privatiseringen. Vi har hindret kommersielle sykehus, både på Mesnalia, i Asker og i Oslo. Vi har stanset den sterke privatiseringen som lå i den uforsvarlige økningen av det private forbruket - og som trakk ressursene vekk fra viktigere oppgaver.

Vi slår oss ikke til ro med tingene som de er. Vi vil forandre samfunnet. Da trenger vi størst mulig oppslutning, ikke minst fra de unge.

Vi har 8 måneder på oss fram til valget. Det blir en krevende oppgave. Men enda mer: En inspirerende oppgave.

Det er to holdninger vi nå må advare mot. Den ene er å tro at valget er vunnet på forhånd. Vi skal ikke satse på at de borgerlige ikke samler seg. Ønsket om å holde Arbeiderpartiet unna regjeringskontorene kan være drivkraft nok for dem.

Det andre er å tro at slaget er tapt på forhånd. Alt for mange trodde det i 1985. Men på valgdagen manglet det bare noen hundre stemmer i Rogaland og Nordland.

Det vi nå trenger er vilje til innsats og tro på at vi skal klare oppgaven - og jobbe med det for øyet. Fra nå og til 11. september.